

88 11 25

VASY GÉZA:

Élet és Irodalom 1988 nov. 25. 48 n.

Éjszaka, csönd, fenyegetettség

■ Lezsák Sándor: *Fekete felhő, teafü* (Magvető, 129 old.)

Békebeli Éjszaka — olvashattuk Lezsák Sándor éppen öt éve megjelent első verseskötvének címlapján, de aki bukolikát várt, az hatalmasan csalódott. Az az Éjszaka sok mindenre virradhatott, csak a Paradicsomra nem, hiszen „jézuskákat, judásokat” egyaránt ringatott. Az Éjszaka csöndjében pontosabban látta meg a figyelő az előző nap történéseit, s inkább lett képe a következő napon várható-ról is.

Ami az előző könyv anyagában nagy tehetséggel és hitelesen formálódott, az most megdöbbentő erővel, már készen áll előttünk. Lezsák Sándor költői világa olyanra egységes és következetes, hogy az olvasó szinte már azt várja, mikor követ el valami „hibát”. Am ő, miként bőréből nem bújhat ki, nem hagyhatja el Lakiteleket sem, s ezt értjük ne csak lakóhelynek, hanem a világban számára adódó archimédesi pontnak is.

Ebben az új kötetben már mindvégig éjszaka van, a *fekete felhő* mindent beborít, mégis metsző élességgel láthatunk mindent. József Attila verseinek éjszakájához hasonlítható csak ez, világszemléletivé válik Lezsák Sándornál is ez az örök-elcsépelhetetlen szimbólum. De nála természetesen nem ugyanazt jelenti, mint az utólrhetetlen elődnél. Csóori Sándor egy régi-szép elemzésében azt írta József Attila *Téli éjszaka-járól*, hogy abban „történelmivé vált a hideg”. Lezsák Sándornál is történelmivé válik valami, de nem a hideg, ha-

nem a fenyegetettség, a félelem, az ellenük való tehetetlenség. Tudom, a hideg képzetében is elementárisan benne van a fenyegetettség, de míg ez egy-két versben uralkodik, Lezsák Sándornál — az előzmények után — egész könyvet határoz meg a fenyegetettség élményköre.

Mire vonatkozik ez? Túlzás nélkül mondhatom, hogy mindenre. Benne van az ősemleri félelem az éjszaka zöreijeitől csakúgy, mint a mai emberé az atomháborútól és a környezetpusztítástól. Amióta ember él a földön, mindig fenyegeti sok minden. De legelementárisabban a személyiség és a társadalom elpusztítása volt a veszély. Ezek mellé „találta fel” az emberiség a huszadik században a természet elpusztításának lehetőségét. Lezsák Sándor ezt is tudja, az idegeiben hordozza, de a középpontba a személyiséget pusztító társadalmat és a társadalompusztító személyiséget állítja. Vagyis számára ez az ősellenség. A diktatura és a zsarnok. S a huszadik század ebben is túltesz minden megelőzőt.

Bár cikluscím is említi a zsarnokot, többnyire nem ilyen áttételesen jelennek meg a gyötrő gondok. Négy nagy témakör emelhető ki a fenyegetettség megjelölőjeként. A magyar történelem, a jelenkor történései, (azaz a „politika”), a család és a betegség (és a halál).

A *Csiki Névtelen jegyzései*, ez a 23 darabos versciklus történelmi időt idézi fel. Epikus esemény-sora is következetesen kibontott. A Névtelen, az „orgonafújtató fiú” sorsa a klastrommal együtt a puszt-

ulás lesz, a falu népe az erdőbe menekül az idegen had elől. A fiú félt, mert nem repülhetett szabadon, mint a fenyőrigó. A ciklusnak önálló zárőverse *A fenyőrigó*, akivé a fiú lett, de ő sem nyugodhat: kíséri „a borzalom”. S ez a borzalom kíséri a versek lírai hő-sét, amikor vár rá a *Séta a Grand Trianonban*, az *Éjszaka a Váróteremben*, amikor ott áll *Régi vár omladékán*, *Kölcseyvel* vagy a *Koronária intenzív* kórtermében fekszik. Nem „átsétál” a jelenből a múltba és vissza, hanem egyszerre van ott is és itt is, s így tudja a régi fenyegetettségekkel a maiakat megértetni, s a maiakkal a régieket.

A demokrácia mai hiánya így kap keserű történelmi távlatot. Történelmünk nyomorúságai így magyarázzák a jelenbelit. Sorsunk valóban olyan, mint az *Éjszaka a váróteremben*, amelyik „csöndes, újra csöndes, elzúgtak történetei”, de ahol — egy másik vers szerint — „Velünk minden megtörténhet”. A tudatos ember számára nem marad más, mint „Személye köz-társasága”, ezt őrzi, védi konokul, mert bár úgy tudja, ez az övé, tudja, hogy ez is elvehető, megöl-hető. Az Éjszaka csöndjében riadtan dobol a szív: az Éjszaka csend-jét a riadót doboló szív veri fel: jöjjön már a szél, úzze el a fekete felhőt, növezz meg a gyógyító teafüvet. Mert nincs nagyobb ször-nység a költő számára, mint be-záródni a fenyegetettség létállapo-tába. Most, ma egyetlen ellensze-rül a vers kínálkozik: ha széttörni nem is tudja a rettenetet, de néven nevezi.